

Montalembert, Szent Erzsébet francia életrajzírója.

Lezártuk az 1931-es évet, mely a magyar ég másik fényes csillagát, az Árpádház dicsőségét mutatta be nekünk halála 700. évfordulóján. Nekünk magyaroknak kevés ilyenfajta ünnepünk van, de most egymásután 2 évben az egész kereszténység nemzetünk büszkeségei felé fordult, velünk hódolt, velünk örült az egész világ. Szent Erzsébetet nem ünnepeltük azzal a mesés fényvel és pompával, mint szent Imrét. Most minden csendben folyt, de az a meggyőződés, hogy nem volt az a templom, neincsak hazánk szűk határai közt, hanem az egész világon, hol nem emlékeztek volna meg a szegények jótékony angyaláról s meg nem indítottak volna néhány szívet, kik a nagy szent példáját követve most nagyobb lélekkel vették ki részüket az általános nyomor enyhítésében. Hiszen szent Erzsébet mindenkor a felebaráti szeretet mintaképe, ez erényben nem múlta felül senki.

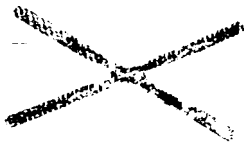
Szentjeink közül épen szent Erzsébet a legismertebb a külföldön. Németország magáénak vallja s azon cím alatt, hogy életének legnagyobb részét ott töltötte, el akarja vitatni tőlünk. Ami a többi országot illeti, azt kell mondanunk, hogy ahol csak a sz. Ferenc rend elterjedt, oda elvitték sz. Erzsébet tiszteletét is, mivel ő sz. Ferenc harmadrendjéhez tartozott, annak Németországban első tagja volt. Franciaországban tisztelete talán olyan általános, mint nálunk. Ennek okát könnyen megértjük, ha tudjuk, hogy Franciaország vezet a sz. Erzsébet életrajzírásban. Németország például inkább Thüringia történetével kapcsolatban emlékezik meg Szentünkről. Csak a 19. században indul meg a céltudatos és tudományos sz. Erzsébet életrajzírás. G. Boerner, H. Mielke, Weuck s legutóbb a ferencrendi P. Lemmens tűnnek ki e téren. Utóbbi olasz könyvtárakat kutatva hoz napfényre és ad ki sok értékes följegyzést. Nálunk csak a 15. századból való iratok, névszerint Temesvári Pelbárt munkái foglal koznak először sz. Erzsébettel. 1770-ben Pray György latin, 1822-ben pedig Majláth János gr. német nyelvű életrajzot ír Szentünkről. Az utóbbi években Horn Emil, Dr Lábán Antal és Harsányi Gusztáv művei a legkiválóbbak.

Minden történeti kapcsolat nélkül, tisztán sz. Erzsébet ére-nyeitől megihletve készülnek a szent biográfiái Franciaországban. Elsőnek a középkor egy ismert dalmoka, Rutbeuf († 1310) énekelte meg Szentünkét „Vie de Ste Elysabet“ címen. A 17. században 2 ferences szerzetes P. Alpollinar és P. Arkangyal terjesztik tiszteletét. Egyik 1660-ban, a másik 1692-ben adta ki művét. De a leg-több érdemet Montalembert Károly gr. „Sainte Elisabeth de Hongrie“ c. munkájával szerzett. Műve a legszélesebb rétegekben terjedt el, 1836-ban jelent meg, de már 1880-ban a 17. kiadást érte: J. Städler németre (szintén több kiadást ért) a budapesti növen-dékpapság pedig magyarra fordította le és adta ki.

Szolgáljon e rövid értekezés elsősorban Montalembert, e ki-váló francia egyéniség ismertetésére. Ő nemcsak azáltal került közelebb hozzánk, hogy sz. Erzsébet, egy magyar szent életét megírta, de azáltal is, hogy a magyar ügyek iránt mindig érdek-lődött és mint Eötvös József br. jó barátja, a magyar tanügyi ter-vezet kidolgozásában is része van. E nagy férfiú azon ritka jelen-ségek közé tartozott, aki francia létére Európa minden országának küzdelmét szíven viselte, kiváló szóoklataiban és írtaiban támo-gatta s hozzánk magyarokhoz nagyobb szeretettel viseltetett.

Gróf Charles Forbes René de Montalembert Londonban 1810-ben született. Családja valami középkori vonást őrzött meg. A királynak mindig hű alattvalói, harcban daliás vitézek; soha-sem az udvar kegyét, hanem a harci dicsőséget keresték. Nagy-atyját a francia forradalom űzte ki otthonából 1792-ben. Atyja 22 évet töltött Skóciában s csak 18. Lajossal tért vissza hazájába. Károly ekkor anyai nagyatyjánál James Forbesnál maradt 9 éves koráig. Forbes buzgó anglikán volt, de veje óhajára a kis unokát a katolikus vallásban nevelte és pedig oly eredményesen, hogy Károly később a kat. egyház egyik kiváló harcosa lett, akit bátran az ir O Connell mellé lehet állítani.

Már gyermekkorában feltűnést keltett az értelmes, szorgal-mas s különösen mélyen vallásos fiú. Atyja egy párizsi nevelőinté-zetbe adta, hogy francia nevelést biztosítson számára. Az intézet-ben Károlynak sokat kellett túrnie vallás nélkül nevelt társaitól a perctől kezdve, hogy mély vallásosságáról tudomást szereztek. Ő hősiesen állta a megpróbáltatást, hosszú imádságból merített na-ponként erőt és kilartást. Emellett teljes erővel tanult. Itt az intézetben, majd utazás és olvasás alapján annyi ismeretet szer-zett, hogy később egy szó, egy kérdés elég volt ahhoz, hogy az ismeretek egész áradatát újítsa fel benne. Nagy szorgalmáról be-szél az a tény, hogy 1 év alatt két görög munkát fordított fran-ciára, még pedig csupán az öltözködési időből megspórolt 5 pernyi időtartamokban. Különben munkaideje már most is, még inkább később mélyen belenyúlt az éjszakába. Az intézetben állapítja és szereti meg azt a 4 eszmét, amiért életében küzd: Isten, egyház,

Franciaország és szabadság. De az utóbbit nem tudja elképzelni, vallás nélkül. Mondása: „Csak a vallásra alapított szabadság lehet tartós“. Mikor 1829-ben elhagyja az intézetet, jelleme már sejteti a kiváló embert. Egyik tanára Busson abbé írja atyjának: „Az egyház és a haza támaszt és védelmezőt találnak majd fiában“ — s a jóslat be is teljesedett.

Károly egyenesen Krisztiniába megy atyjához. Onnan meglátogatja O Connellt és tanulmányozza az írek helyzetét és életét. De húga, Erzsébet betegsége miatt a család visszatér Franciaországba. Húgának halála mélyen beleszánt a 20 éves ifjú lelkébe. Párizsba megy és munkába temeti fájdalmit. Ekkor ismerkedik meg Párizs egyik egyházi kiválóságával P. Lacordairerrel, a domkos rend nagy szónokával. Ketten a féktelen Lamennais-vel társulnak s az Avenir c. újságot szerkesztik; ebben küzdenek a politikai és vallási elnvomatás ellen. Lamennais akadályt nem ismerő szabadossága miatt Róma betiltia az újságot. Montalembert és P. Lacordaire fáió szívvel ugyan, de készségesen elhagyják a megszokott harcmezőt s meghajolnak a felsőbb döntés előtt. Montalembert új munkakört keres. Az építőművészet tanulmányozására adja magát, de minden érdekli, amit a kereszténység produkált. E célból beutazza Francia és Németországot, szorgalmasan gvüiti az anyagot, melyet „Pélerinage d'un Catholique au 19e siècle“ címen akar kiadni. De hirtelen megváltoztatja tervét.

1833 novemberében épen Hessenben utazgat. 18-án betér Marburgba az ottani sz. Erzsébet templom megtékinése végett. A templom, a német gótika egyik remeke nagyon megtetszik neki, szeretne valamit sz. Erzsébetről is tudni, azért beme gy könyvkereskedésbe s kéri a szent életrajzát. A padlásról hozzák neki porosan a templom akkori protestáns lelkészének Dr Justinak művét: „Elisabeth die hl. Landgräfin von Thüringen u. Hessen“ Montalembert mindjárt elutazik s még azon éjjel Frankfurtban nekifekszik az életrajz olvasásának. A munka olv nagy hatással van rá, hogy szakít előbbi tervével és egy sz. Erzsébet életrajz leírására határozza el magát. Másnap, 19-én visszatér Marburgba. újra megnézi a templomot, betér a lelkészhez, hogy egy-két dolgot megbeszéljen vele. Most anyaggyüjtés céljából meglátogat minden helyet, hol sz. Erzsébet élt. Eliön Pozsonvba is, mert akkor még ezt tartották a szent szülővárosának. Hozzáát a munkához s mikor 1835 elején visszatér Párizsba, művéből már csak az előszó hiányzik. Mindamellet csak 1836-ban adia ki.

Munkája olv egyszerű, oly közvetlen, mintha élményt adna elő. Mélyen vallásos lelkével annyira bele tudta magát élni a középkori emberek, a középkori Szent érzés és gondolatvilágába, hogy a legbájosabb legendát tudta elkészíteni. Forrásmunkái alapján a legnagyobb könnyedséggel végigvezeti az olvasót a szent életén, bemutatja küzdelmeit, erényeit, csodáit és megdicsőülését.

Stilusa emelkedett s teljes harmoniába olvad tárgyával. Michelet pl. a híres francia történétíró azt írja neki: „Elbeszéléseid elbájol főként a gondolatok és a stilus összeolvadása által“. A 19. század nyelve valami kellemes hajlékonysággal simul a középkori eszmékhez, valami bámulatos könnyedséggel eleveníti meg előttünk a kereszties háborúk idejét.

Stilusával új irányt adott a legendairásnak. Elődeivel szemben, kik valami természetfölötti lényeket mutattak be szentekben, ő az embert állítja elének sz. Erzsébetben, akit csak nagy Isten- és emberszeretete és következetes önlegyőzése emel a többiek fölé. De megtörte Voltaire gúnyolódásainak nagy hatását is azáltal, hogy a szent csodáit egy hívő lelkével és egy író egyszerűségével tudta előadni. Művével még egy hatást ért. A janzenizmus végső maradványainak megadta a kegyelemdőfést a természetességgel, mellyel sz. Erzsébet hitvesi szeretetét tudta ecsetelni.

Alig jelent meg Montalembert munkája, máris mindenfelől fölkeresték üdvözlétekkel. Mint legértékesebb leveleket azokat tette el ez alkalommal, melyeket sokat megpróbált egyének írtak, kiket az életrajz olvasása megvigasztalt, új erővel látott el. Különben az életrajz elkészítése örömeire szolgált Montalembertnek. Mélven vallásos lelke felüdült, élvezett e munkában. Maga írta később Görresnek a német katolikus pártvezérnek: „Annyi tiszta élvezetet szerzett a munka írása, hogy ez gazdagon megjutalmaz minden fáradságért“. De sz. Erzsébet másképp is megjutalmazta életraíróját, egy késői unokáját adta neki élettársul Mária-Annede Mérode személvében s vele ugyanazt a családi boldogságot, amelyet az író órála oly szépen festett. A Mérode család ugyanis anyai ágon rokona volt sz. Erzsébet Zsófia nevű leánvának, kit a szent még életében II. Henrik brabanti herceggel jegyzett el. Zsófia volt az egyetlen, akiben Szentünk családja fennmaradt.

Montalembert másik nagy munkája szintén a vallás körébe vág. Les Moines d' Occident (A nyugat szerzetesei) c. befejezetlen, de mindamellott monumentális munkája a szerzetesek működését ismerteti, sz. Benedek óta szerzett érdemeiket mutatja be s védelmébe veszi őket hitetlen korának gúnyja és rágalmai ellen.

Vessünk még egy pillantást Montalembertre, mint politikusra és szónokra. 1835-ben kezdte meg rövid ideig tartó politikai pályafutását. Vallásosság, lovagias egyenesség, igazság- és szabadságszeretet jellemezték itt is. Egyházáért küzdeni nála létkérdés volt, hiszen úgy szerette a kat. egyházat, mint egy édesanyát. Intézményeit, kegyelemeszközeit napról-napra jobban csodálta és becsülte. Föllépése a főrendiházban mint pair (fr. főrendiházi tagok 1815—48-ig) általános feltűnést keltett, mert az akkori hitetlen Franciaországban senki sem volt, ki politikai gyülekezet előtt katolikussáknak vallotta volna magát. De az egyre erősödő francia katolikusság ma is hálával gondol egy kiváló vívmányára s ez a

szabad, azaz katolikus iskola. Igaz, 15 évi kemény küzdelmébe került Montalembertnek. Eleinte tábor állt mögötte, később egyedül harcolt, de az 1850-ben kivívott iskolatörvényt a legvallásellenesebb kormányok sem tudták megbuktatni. Csak ezeknek, az egyház által (helyesebben a hívek által, mert a fr. egyháznak semmije sincs) fentartott iskoláknak köszöni Franciaország, hogy vallásilag újra talpraállt. De szót emelt minden kérdésben, akár hazája, akár más ország szabadságára vonatkozott.

Mint szónok mély tudásával és lelkes előadásával bilincselte le hallgatóit. Egyetlen fegyvere itt is az igazság volt, ezért voltak szónoklatai megdönthetetlenek. Nagyszámú ellenfele más úton iparkodott őt lehetetlenné tenni. Mikor 1848-ban megszűn a pairség, Montalembert mint képviselő lépett fel, de már 1857-ben megbuktatták s ő 46 éves korában kénvtelen volt visszavonulni a politikai életől. Ez volt életének egyik legkeményebb megpróbáltatása, mert elzárták előle a szabad működés útját s most csak egyetlen eszköz állt módjában, küzdeni az újságcikkek útján. Ez a lefegyverzés súlyosította betegségét és sietette halálát is.

Ebben a kéanszerpihenésben az utazás volt egyedüli szórakozása. Ujra beutazta Európa művelt országait s egy ilyen körútja alkalmával látogatott el hozzánk is családjával 1861-ben. A magyar arisztokrácia az európai hírü embert, mint ismerőst, a legnagyobb lelkesedéssel fogadta. Már 1857 óta tagja volt a Magy. Tud. Akadémiának. Az itt szerzett benyomások élete végéig megmaradtak. Szívében hazánk Anglia mellett volt, mert e 2 ország alkotmánya a legrégebb s mert hazánk 800 évig a független arisztokrácia országa volt, akárcsak Anglia. Ellátogatott a főrendiház gyűléseire s ugyancsak teljes megalégedéssel töltötték el a képviselőházban szerzett tapasztalatai. Itt főképen Eötvös br. és a hazai bölcse, Deák keltették fel figyelmét. Budapestet elhagyva Apponyi gr. nyitrai birtokára vitte a vendégeket, hol aratási ünnepélyen is részt vettek. Az országban szerzett tapasztalatai egy egész kötetet tesznek ki naplójában.

Eötvös József br-t Montalembert már előbb is ismerte. Fel fogásuk a különböző politikai kérdésekről ugyanaz volt. Eötvös politikai munkáját „A 19. sz. uralkodó eszméinek hatása az álladalomra“ német fordításban Montalembert grófnak is megküldte s kérte a nagy francia politikus bírálatait. Ez azt feleli: „Örvendek, hogy sok pontra egyetérthetek önnel, mindenekelőtt úgy hiszek, mint ön, szabadság és egyenlőség összeférhetetlenek“. (Kont: Eötvös és Montalembert.) Ettől kezdve Eötvös minden fontos ügyben Montalemberhez fordul tanácsért s ő a visszavonult harcos lelkesíti, bátorítja, eligazítja barátját. Bizonyára kevesen tudják, hogy az 1868-i népoktatási törvényjavaslat Montalembertnél járt, mielőtt az országgyűlés elé került volna. Ő mindig nagyon kérte Eötvöst, rendezze a magyar katolikus egyház ügyét a bevett

vallásfelekezetek autonómiáihoz hasonlóan, de az első kultusz-miniszter minden erőlködése megtört a nagy ellenálláson; mindkettő sírba szállt s az ügy még ma is a régi helyzetben van.

Montalembert állandóan érdeklődött küzdelmünk és vívmányaink iránt egészen 1870-ben bekövetkezett haláláig. Párizsban a Picpus temetőben helyezték örök nyugalomra. Vértanúk véréből öntözött földben nyugszik, mert a temető helyén végezték ki 1794-ben a forradalom utolsó áldozatait, számszerint 1300-at. Egész életében a hitért, igazságért és szabadságért harcolt, így méltán került azok mellé, kik életüket ugyanazon eszmékért áldozták fel. Sírfelirata: Hic requiescit expectans resurrectionem bonus miles Christi Carolus de Montalembert.

Barát és ellenség gyászolta a nagy halottat. Magasztalták, mint szónokot, írót, szabadsághőst, de főképen nemes jellemét csodálták. Nemcsak tehetsége, elsősorban karaktere emelte az átlag fölé. Életében bebizonyítva látjuk, hogy igazi, önzetlen, erős jellemeket csak a gyakorlati vallásosság tud nevelni.

Kacsala M. Asteria.